

Consequently, in comparison with the FBI, SBI is a newborn body created in Ukraine specifically for the investigation of corruption and other crimes. The opinion that the creation of the SBI is inappropriate due to the functioning of a number of similar institutions (NABU, SSU, police) is rather widespread. On the other hand, if in Ukraine, the SBI functioned like the FBI and there would be no other anti-corruption bodies, nobody would have been investigated in the event of the corruption committed by the SBI employees. Therefore, new ways to fight corruption and other crimes should be sought, first of all — to raise citizens' legal awareness, to pay special attention to children.

Кіслицина І. О.

асистент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ В УКРАЇНІ ТА ОРГАНІВ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ, У США, ФРН ТА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ

В умовах розвитку соціальної та правової держави на перший план виходить захист прав і свобод людини і громадянина від незаконних посягань. Для забезпечення такого захисту необхідним є утворення системи органів, які здійснюють ефективне досудове розслідування кримінальних правопорушень, притягнення винних осіб до відповідальності та вживають заходів для попередження таких правопорушень.

З моменту утворення в Україні Державного бюро розслідувань у 2018 році було завершено формування цілісної системи органів, що здійснюють досудове розслідування. Відповідно до норм ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України досудове розслідування кримінальних правопорушень здійснюють слідчі органів Національної поліції; слідчі органів безпеки; слідчі органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; слідчі органів державного бюро розслідувань; детективи Національного антикорупційного бюро України; слідчі органів Державної кримінально-виконавчої служби України (Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–10, 08.03. С. 474, ст. 88). Та-

ким чином, в Україні існує шість органів, на які покладається досудове розслідування різних категорій справ. Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням в Україні здійснює прокуратура. Доцільність функціонування широкого переліку таких органів досудового розслідування, іноді із недостатньо чітко визначеною підслідністю, викликає дискусії серед науковців та практиків. З урахуванням цього, доцільним є дослідження досвіду деяких зарубіжних країн щодо функціонування органів, які здійснюють досудове розслідування, особливо органів, які за своїм функціональним призначенням є подібними до Державного бюро розслідувань в Україні.

Для якісного порівняльно-правового аналізу слід зупинитись на дослідженні досвіду трьох країн — Сполучених Штатів Америки (далі — США), оскільки у цій країні Федеральне бюро розслідувань існує понад 100 років, крім того, наявний великий перелік органів, що здійснюють досудове розслідування, а також Федеративної Республіки Німеччини (далі — ФРН) і Великобританії, оскільки вони є країнами Європи із низьким рівнем злочинності і успішним функціонуванням системи із невеликою кількістю органів, на які покладається розслідування кримінальних правопорушень.

Федеральне бюро розслідувань у США було утворено у 1908 році, і тому по праву вважається однією із найстаріших державних спецслужб. На сьогодні Федеральне бюро розслідувань є організацією національної безпеки, яка орієнтована на розвідувальну діяльність та спрямована на протидію зовнішній загрозі, саме тому Федеральне бюро розслідувань поєднує у собі функції розвідки та правоохоронного органу (FBI. Federal Bureau of Investigation [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.fbi.gov/>).

Порівнюючи структуру Державного бюро розслідувань та Федерального бюро розслідувань можна відмітити, що обидва органи складаються із керівного складу, різних управлінь та відділів, які забезпечують діяльність за окремими напрямками. Також спільним є виділення регіональних управлінь, що координують діяльність цих органів в межах певних адміністративно-територіальних одиниць.

Цікаво, що система органів, що здійснюють попереднє розслідування злочинів в США, сильно диференційована. Центрального відомства, наділеного традиційними поліцейськими функціями, не існує. Органи розслідування включені в структуру того чи іншого міністерства або відомства та кожен з них здійснює розслідування своїх конкретних видів злочинів, що сприяє проведенню більш ретельного розслідування в результаті спеціалізації. Незважаючи на те, що органи розслідування мають різні завдання і юрисдикцію і функціонують здебільшого незалежно один від одного, між ними налагоджений активний обмін інформацією. Більш того, для координації і концен-

трації зусиль адміністративно роз'єднаних слідчих відомств для боротьби з організованою злочинністю, наркобізнесом, тероризмом створюються тимчасові або постійно діючі зведені слідчі формування (Ларичев В. В. Предварительное расследование преступлений в США и Германии : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Москва, 2004. 189 с. С. 34).

Федеративна республіка Німеччина є однею із європейських країн із низьким рівнем злочинності, тому доцільним є дослідження органів, що здійснюють досудове розслідування в цій країні. Так, у ФРН досудове розслідування здійснює поліція під керівництвом прокурора, а судовий слідчий (аналог слідчого суддів в Україні) бере у цьому процесі лише епізодичну участь, що пов'язана із прийняттям найважливіших рішень у справі та легалізацією доказів.

Необхідно відмітити, що у ФРН прокуратура несе відповідальність за координацію процесом проведення досудового розслідування. Після відкриття кримінального провадження прокурором по більшості кримінальних справ подальше розслідування здійснює поліція. При цьому функція прокурора зводиться до вирішення питання про подальшу долі справи: направлення на дослідження, припинення кримінального переслідування або передачі справи до суду. Цікаво, що досудове розслідування за найбільш важливими і складними справами прокурор здійснює сам, а поліція зобов'язана виконувати його вказівки по виконанню процесуальних та інших дій. Органи поліції в ФРН створюються на трьох адміністративних рівнях, у межах цих поліцейських сил є внутрішній поділ на загальну і кримінальну поліцію. Загальна поліція займається розслідуванням дрібних (малозначних) злочинів, кримінальна — серйозних злочинів. На федеральному рівні існує федеральне управління кримінальної поліції. Воно виконує в основному координуючу функцію та функцію підтримки місцевих підрозділів. Управління може розслідувати обмежене число категорій кримінальних справ щодо особливо небезпечних злочинів, наприклад, фальшивомонетництво, тероризм тощо (Ижнина Л. П., Петровская А. А. Сравнительно-правовой анализ взаимодействия следственных органов и оперативных подразделений по раскрытию и расследованию неочевидных преступлений (на примере России, Германии и США). URL: http://www.unn.ru/pages/e-library/vestnik/19931778_2015_-_4_unicode/18.pdf).

Як справедливо зазначає З. Галаван, правоохоронна система у Великобританії є децентралізованою: центральні, регіональні і місцеві правоохоронні органи є автономними в рамках власної юрисдикції (Галаван З. Функціонування системи досудового слідства у державах — членах Європейського Союзу. URL: <http://www.yourfuture.org.ua/ua/pb/2012/7/Galavan.pdf>). У сучасній Великобританії не існує

спеціалізованого державного органу в області попереднього розслідування, що є незвичним для нашого розуміння. Кримінальне переслідування здійснюється від імені королеви юридичним радником корони — Генеральним аторнеєм, який очолює Державну обвинувальну службу, яка складається з Дирекції публічних переслідувань та Управління по боротьбі з тяжкими шахрайствами. Кримінальне переслідування може бути порушено Дирекцією публічних переслідувань, а також державними обвинувачами. Головні державні обвинувачі і рядові державні обвинувачі у кожному окрузі призначаються Директором публічних переслідувань.

Цікаво, що арешт у Великобританії може здійснюватися без судового наказу як поліцейськими, так і приватними особами, якщо є підстави підозрювати особу у вчиненні злочинного діяння, проте санкція суду на арешт повинна бути отримана протягом 48 годин. В той же час обшук може проводити виключно поліція, при чому тільки після отримання відповідного судового наказу.

Поліція на стадії досудового розслідування кримінального правопорушення також проводить допити підозрюваних, свідків. З моменту пред'явлення обвинувачення, право поліції проводити допити припиняється, якщо обвинувачений сам не виявить бажання дати свідчення. З моменту вручення особі повідомлення про звинувачення стадія поліцейського розслідування закінчується, і справа надсилається державному обвинувачу. Отримавши справу, державний обвинувач самостійно вирішує питання про доцільність підтримки звинувачення (Їжак О. Порівняльно-аналітичний аналіз поняття правоохоронних органів за вітчизняним та зарубіжним законодавством, їх характерні ознаки, види та місце в системі органів виконавчої влади. URL: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/July2009/29.htm>).

Особливе становище у Великобританії належить суду коронера, який є особливим судовим слідчим, що займається розслідуванням випадків насильницької смерті у своєму районі. Коронери призначаються місцевими органами влади з адвокатів і лікарів з п'ятирічним стажем роботи для розслідування нещасних випадків, що призвели до смерті, причина якої невідома, або коли є підозри вбивства. Для проведення розслідування він має право допитувати свідків, виробляти розшук особисто або за допомогою поліції.

Зробивши порівняльно-правовий аналіз органів, що здійснюють досудове розслідування у США, ФРН та Великобританії, можна зробити висновок, що тільки в США існує орган, що є подібним до Державного бюро розслідувань в Україні, крім того, у США, як і в Україні, існує велика кількість органів, що здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень. Натомість у ФРН проведення досудового розслідування покладається лише на поліцію і прокуратуру,

а у Великобританії система досудового розслідування взагалі є розгалуженою, до неї входить Генеральний атторней, державна обвинувальна служба, Дирекція публічних переслідувань та поліція. Таким чином, дослідивши досвід зарубіжних країн можна підсумувати, що якісне проведення досудового розслідування і ефективна боротьба зі злочинністю залежить в першу чергу не від кількості органів, на які покладається досудове розслідування, а від їх злагодженої роботи на засадах верховенства права, законності та справедливості. Цей досвід є корисним для налагодження співпраці між Державним бюро розслідувань з Національним антикорупційним бюро, Національною поліцією та іншими правоохоронними органами.

Віслогузова М. Д.

студентка 2-го курсу факультету
прокуратури та слідства (кримінальної юстиції)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИКОРИСТАННЯ ІНОЗЕМНОГО ДОСВІДУ ПРИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОБОТИ ДЕРЖАВНОГО БЮРО РОЗСЛІДУВАНЬ

В сьогоdnішніх реаліях є наявною проблема запобігання і протидії злочинності, яка здійснюється спеціалізованими органами та посадовими особами. Зважаючи на Європейський вектор розвитку України в нашій державі було створено сучасне антикорупційне законодавство з відповідними органами, які реалізують охорону та нагляд за його виконанням. Створюючи Закон України «Про державне бюро розслідувань» українські законодавці враховували досвід іноземних держав, який допоміг мінімізувати наявність помилок при організаційному і функціональному забезпеченні роботи Державного бюро розслідувань (далі — ДБР). Проте ряд науковців в доктрині зазначали про відсутність необхідності створення відповідного органу. Тож, в контексті сучасного реформування українського законодавства є необхідним вивчити переваги і недоліки подальшого існування відповідного органу державної влади або необхідність його ліквідації або передачі його повноважень іншим органам, діяльність яких пов'язана з запобіганням вчинення корупційних дій, зважаючи на досвід іноземних країн.

Нормативно-правовою базою для дослідження даних положень мають слугувати: Амстердамський договір 1997 р., Конвенція про